

Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága

MOHÁCSI MÁTÉ¹

In the period between 1 June and 31 December 2017 the European Court of Human Rights adopted a number of decisions with relevance to many actual or potential Hungarian applicants. It reviewed the system of legal remedies introduced as a response to the Court's pilot judgment concerning inhuman or degrading prison conditions, and accepted it as an avenue to be exhausted. The Grand Chamber adopted its judgment concerning the prohibition on the simultaneous disbursement of salaries and pensions in the public sector; as well as another one concerning the Hungarian courts' refusal to deal with a pecuniary claim stemming from ecclesiastical law. The Court further adopted a decision in respect of applications taking issue with a pack of legislation on foreign-currency-based consumer loan agreements. It also heard a complaint concerning segregation of Roma pupils in a school maintained by the Greek Catholic Church and examined the role of public interest litigation in such cases. Moreover, it adjudicated cases concerning the overhaul of disability benefits, ill-treatment in police proceedings, freedom of assembly and fair trial.

The subject matters of reviewed cases concerning other countries included the applicability of Article 5 § 4 to a period when the applicant had not been in detention; the right to informational self-determination under Article 8; the limits on employers' right to monitor employees' communications including e-mail exchanges; the application of Article 18 concerning the limitation on the use of restrictions on rights guaranteed by the Convention; the respective roles of the Court and the Committee of Ministers concerning the non-execution of a pilot judgment by the respondent State; domestic remedies to be exhausted following the attempted coup in Turkey in 2016; the interpretation of "relevant new information" under Article 35 § 2 (b) and the possibility of invoking a change in the Court's case-law as such; and the applicability of the right to free elections in case of secession referenda.

Az alábbi esetjogi szemle az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) által 2017. június 1-je és december 31-e közötti időszakban meghozott határozatokból közöl összefoglaló válogatást, különös tekintettel az elmúlt év

1 Az e tanulmányban közöltek kizárólag a tájékoztatást és a figyelemfelkeltést célozzák, nem tekinthetők hivatalos állásfoglalásnak vagy hivatalos közlésnek, és semmilyen formában nem kötik az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

második félévében lezárult nagyobb horderejű magyar ügyekre. A szóban forgó időszakban ugyanis a Bíróság áldását adta a hazai börtönökben tapasztalható embertelen fogvatartási körülmények orvoslására bevezetett új jogorvoslati rendszerre, és úgy határozott, hogy a Strasbourghoz fordulni kívánó panaszosoknak először hazai szinten kell jogorvoslatot keresniük. A Nagykamara felülvizsgálta a nyugdíjak és a közszférában szerzett munkabérek együttes folyósítását kizáró jogszabállyal kapcsolatos kamarai határozatot, valamint az egyházi jogviszonyok polgári bíróság előtti érvényesítésével kapcsolatos ügyben is meghozta határozatát. A Bíróság elutasított két, a devizahitelekre vonatkozó törvénycsomaggal kapcsolatos panaszt is. Vizsgálta továbbá a közérdekű per mint számításba vehető hazai jogorvoslat intézményét a nyíregyházi görögkatolikus iskolával kapcsolatos szegregációs per nyomán, több rendőrségi eljárásban elkövetett bántalmazással kapcsolatos ügyet, valamint a rokkantsági ellátások átalakításával, a gyülekezési szabadsággal és perviteli hibákkal kapcsolatos ügyeket is.

Az ismertetett külföldi ügyek az alábbi kérdésköröket érintették: az 5. cikk (4) bekezdésének alkalmazhatósága, ha a kérdéses időszakban a kérelmező nem volt fogva tartva; az információs önrendelkezéshez való jog; e-mailek munkáltató általi ellenőrzésének korlátai; az Egyezmény által védett jogok korlátozását megszorító 18. cikk alkalmazása; a Bíróság és a Miniszteri Bizottság közötti feladatmegosztás az ítéletek végrehajtása körében; kimerítendő hazai jogorvoslatok a 2016-os török államcsínkísérletet követően; a Bíróság saját ítélkezési gyakorlatának „új körülményként” való figyelembe vétele; a szabad választásokhoz való jog és a népszavazás viszonya.

Magyarország elleni ügyek

Az embertelen, megalázó bánásmód tilalma

Ismeretes, hogy a Bíróság 2015. március 10-én úgynevezett „pilot” ítéletben² kötelezte Magyarországot, hogy tegyen intézkedéseket a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttségének csökkentésére, és 2016. november 8-án – egy új hazai jogorvoslat küszöbön álló bevezetésével összefüggésben – felfüggesztette a fogvatartási körülményekkel kapcsolatos panaszok vizsgálatát.³ 2017 júniusában az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága határozatban üdvözölte a magyar hatóságok által tett lépéseket és az új jogorvoslati lehetőségek bevezetését, felhívva egyúttal a magyar kormányt részletesebb információk és statisztikai adatok közlésére. 2017. szeptember 15-én Magyarország igazságügyi minisztere levelet intézett a Bíróság elnökéhez, amelyben felvázolta a 2016. október 25-én elfogadott és 2017. január 1-jén hatályba lépett 2016. évi CX. törvény által hozott változásokat – így az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt benyújtható panasz és az ilyen elhelyezési körülményekből eredő sérelem orvoslására szolgáló kártalanítási eljárás bevezetését – és az új jogszabály alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatokat, valamint ismertette a büntetés-végrehajtási

² Lásd: *Acta Humana*, 2015/2, 163.

³ Lásd: *Acta Humana*, 2016/5, 158.

intézmények kapacitásbővítésének állását. Ezen fejlemények alapján kérte, hogy a Bíróság állapítsa meg: a 2016. évi CX. törvény által bevezetett eljárások az Egyezmény értelmében hatékony és kimerítendő jogorvoslatnak számítanak a fogvatartási körülményekkel kapcsolatos ügyekben.

A Bíróság a *Domján*-ügyben⁴ foglalkozott a kérdéssel. Megállapította, hogy a 2016. évi CX. törvény kétféle jogorvoslati lehetőséget vezetett be: egy megelőző és egy kompenzációs jellegűt.

Ami a megelőző jellegű jogorvoslatot illeti: a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) új 144/B. §-a lehetőséget teremtett arra, hogy az elítélt és védője az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt panaszszal éljen a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokánál, aki megalapozott panasz esetén megteszi a szükséges intézkedéseket a körülmények javítása érdekében, ha pedig a jogszabályban előírt élettér az adott intézetben nem biztosítható, kezdeményezi a fogvatartott más – megfelelő körülményeket biztosító – intézetbe való átszállítását. Abban az esetben, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény megszüntetése sem az adott büntetés-végrehajtási intézeten belül, sem más intézetbe való átszállítással nem oldható meg, az intézet parancsnoka intézkedik a sérelem ellensúlyozása érdekében. A parancsnok határozata ellen a büntetés-végrehajtási bíróhoz intézett halasztó hatályú felülvizsgálati kérelemnek van helye.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy semmi nem zárja ki, hogy ez a panaszlehetőség ténylegesen az Egyezmény előírásait sértő elhelyezési körülmények érdemi megváltoztatásához vezethessen.

A kompenzációs jellegű jogorvoslatot a Bv. tv. új 10/A. §-a biztosítja, amelynek értelmében kártalanítás jár az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak a fogva tartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmény által előidézett sérelem miatt. A kártalanítás minden egyes, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között eltöltött nap után jár, egy napra eső összege legalább 1200, de legfeljebb 1600 forint. A kártalanítási igény benyújtásának főszabály szerint két formai feltétele van: egyrészt az elhelyezési körülményekkel kapcsolatos fent említett panasz eljárás előzetes igénybevétele, másrészt pedig a hat hónapos benyújtási határidő megtartása. (Azokra vonatkozóan, akiknek a fogva tartása már korábban megszűnt, vagy már a Bv. tv. módosítása előtt panasszal fordultak a Bírósághoz, a törvény tartalmaz bizonyos átmeneti rendelkezéseket is.)

A Bíróság a kártalanítási összeg nagyságrendjét vizsgálva emlékeztetett arra, hogy a szubszidiaritás elvének értelmében az államok viszonylag tág mozgásteret élveznek abban, hogy egy úgynevezett „pilot” ítéletet követően bevezetett hazai jogorvoslat kapcsán – figyelembe véve egyebek közt a jogi és társadalmi hagyományokat, valamint az ország életszínvonalát – milyen összegű kártalanításra teremtenek lehetőséget.

⁴ *Domján v. Hungary*, no. 5433/17, 14 November 2017.

Nem jelent tehát az ítélkezési gyakorlat szerint problémát az, ha a hazai szinten megítélhető kártalanítási összegek elmaradnak a Bíróság által szokásosan megfizetni rendelt elégtétel összegétől, hacsak nincsen észszerűtlenül és aránytalanul alacsonyan meghatározva a hazai kártalanítás szintje. Ezt azonban a Bíróság az adott ügyben nem látta megállapíthatónak. Ráadásul felhívta a figyelmet arra is, hogy az előtte fekvő ügynek pusztán az a tárgya, hogy a bevezetett jogorvoslati rendszer előreláthatólag hatékonyak – ennél fogva kimerítendőnek – minősül-e, nem pedig az, hogy a hazai szinten várható kártalanítás elegendő lesz-e ahhoz, hogy megszűnjön a kérelmező „áldozati státusza” az Egyezmény értelmében. Ezzel az utóbbi kérdéssel a Bíróság csak esetről esetre, a kimerítendőnek minősített hazai jogorvoslatok megfelelő igénybe vétele után foglalkozhat.

Mindezekre tekintettel a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a 2016. évi CX. törvény által bevezetett jogorvoslatok elvileg alkalmasnak tűnnek az Egyezménybe ütköző fogvatartási körülményekkel kapcsolatos panaszok hazai szintű orvoslására (fenntartotta azonban a jogot, hogy ezt a megállapítását később felülvizsgálja, ha azt tapasztalná, hogy az eljárások nem felelnek meg az Egyezmény előírásainak). Arra is felhívta a figyelmet, hogy bár az esetjog szerint a hazai jogorvoslati lehetőségek rendelkezésre állását főszabály szerint a kérelem benyújtásának időpontjára vetítve kell vizsgálni, ez alól kivételt jelenthet például éppen az a helyzet is, ha egy úgynevezett „pilot” ítéletre tekintettel az adott állam új jogorvoslatot vezet be. Ezért a panaszos kérelmét idő előttinek találta és elutasította, valamint általános jelleggel is kimondta, hogy a panaszoshoz hasonló helyzetben lévőknek (tehát az elhelyezési körülményeiket sérelmező fogvatartottaknak) ugyanígy ki kell meríteniük az újonnan bevezetett jogorvoslatokat.

A *Tarjáni*-ügyben⁵ egy állítólagos rendőrségi bántalmazás miatti panasz került a Bíróság elé. Az ügy tényállása szerint a kérelmező férfi és élettársa között elfajult vita nyomán az élettárs mentőt hívott a kérelmező ittassága és különös viselkedése miatt. A mentők helyett azonban a rendőrség érkezett meg a lakáshoz, és a kérelmezőt megbilincselve előállították. A kérelmező állítása szerint a rendőrségi intézkedést megelőzően nem volt sérülése, a rendőrségen azonban bántalmazták: hátulról megütötték vagy megrúgták, aminek következtében ő elesett, beütötte a fejét és az orrát, valamint megsérültek a fogai is, és elvesztette az eszméletét. Csak nagyjából negyed óra múlva tért magához egy padhoz bilincselve, és csak akkor vitték kórházba, mikor nyilvánvalóvá vált, hogy képtelen járni. A kórházban felvett látélet számos kisebb sérülést és zúzódást rögzített, valamint azt, hogy a kérelmező bal sípcsontja eltört. A hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás gyanúja miatt hivatalból indított eljárásban később tanúmeghallgatások alapján kiderült, hogy a kérelmezőt saját lánya aznap délelőtt már látta elesni a kertben, és később – még az élettársak közti vitát megelőzően – a konyhapadlón részegen fekvő talált rá. A nyomozás során készült orvosszakértői vélemény szerint pedig a sípcsonttörés még a rendőrségi intézke-

5 *Tarjáni v. Hungary*, no. 29609/16, 10 October 2017.

dést megelőzően történt. A nyomozást az ügyészség megszüntette, a kérelmező által megszüntető határozat ellen benyújtott panasz pedig nem járt eredménnyel.

A Bíróság a kérelem elfogadhatóságának körében ismét megerősítette, hogy a hazai jogorvoslatok kimerítésének hiányát nem lehet amiatt megállapítani, hogy egy hivatalból indított nyomozás megszüntetését követően a kérelmező nem lépett fel pótmagánvádlóként. Ezért a panaszt érdemben vizsgálta, egyrészt anyagi jogi, másrészt eljárásjogi szempontból.

Az anyagi jogi szempontú vizsgálat során emlékeztetett arra, hogy az Egyezmény 3. cikkébe ütköző bánásmódot sérelmező panaszoknak megfelelő, „észszerű kétséget kizáró” bizonyítékokon kell nyugodniuk. Azonban egyes esetekben a bizonyítás alapulhat megfelelően erős, egyértelmű és egybevágó következtetéseken vagy vélelmeken. Így például, ha hatósági őrizetben lévő személlyel történik sérülés, erős vélelem szól a hatóságok felelőssége mellett, és az érintett kormánynak kell meggyőző erejű bizonyítékokkal megdöntenie ezt a vélelmet. A szóban forgó ügy azonban sajátos volt abból a szempontból, hogy a kérelmező fő sérülése (a sípcsonttörés) az orvosszakértői vélemény szerint az előállítást megelőzően keletkezett, és számos kisebb sérülés kapcsán is voltak a korábbi keletkezésre utaló körülmények. Nem volt tehát megállapítható, hogy a sérülések teljes mértékben vagy legalábbis túlnyomórészt a hatóságok kizárólagos ellenőrzése alatt álló helyzetben következtek volna be. Ennélfogva a fent említett vélelem sem volt alkalmazandó. E vélelem híján a kérelmezőnek kellett volna észszerű kétséget kizáróan bizonyítania, hogy sérülései a rendőrségi eljárás során keletkeztek. A Bíróság a rendelkezésére álló információkat mérlegelve úgy találta, hogy a kérelmezőnek nem sikerült eleget tennie ennek a bizonyítási tehernek, így nem állapította meg az Egyezmény 3. cikkének anyagi jogi szempontból történő megsértését.

Eljárási szempontból, a lefolytatott nyomozást illetően azonban rámutatott kifogásolható körülményekre. Voltak ugyanis bizonyos ellentmondások a látletelek, az orvosszakértői vélemény, a tanúk nyilatkozatai és a rendőrségi jegyzőkönyvek között, amelyeket az ügyészség meg sem próbált tisztázni (így például a rendőrségi nyilatkozatok nem voltak következetesek abban a tekintetben, hogy a kérelmező magának okozott-e bizonyos sérüléseket, vagy azok jogszerű kényszerintézkedés során keletkeztek), továbbá nem hallgattak meg néhány olyan további tanút, akik a kérelmező szerint igazolhatták volna, hogy előállítását megelőzően nem voltak sérülései. Mivel a Bíróság úgy találta, hogy a hatóságok nem tettek meg minden tőlük elvárható lépést a tényállás feltárása érdekében, ebben a vonatkozásban megállapította a 3. cikk sérelmét.

Az *M.F.*-ügy⁶ ugyancsak rendőrségi eljárásban elkövetett bántalmazással volt kapcsolatos. Az ügy roma származású kérelmezőjét 2010 augusztusában hajnali két óra tájban előállították, mivel az általa vezetett gépjárműben egy közeli nyaralóból ellopott tárgyakat találtak. Elmondása szerint a rendőrkapitányságon nagyjából reggel hat óráig több felvonásban összesen hat rendőr és két biztonsági őr bántalmazta (arcon ütötték, megrúgták, papírzacskót húztak a fejére, térdepeltették, fadarabbal

6 *M.F. v. Hungary*, no. 45855/12, 31 October 2017.

verték a talpát, törölközőtartóval a karját) azzal a céllal, hogy valljon be legalább három rendbeli lopást. Mindeközben folyamatosan sértegették roma származása miatt. A rendőrkapitányságról délután két óra tájt szabadult, ezt követően a délután folyamán megvizsgálta a szomszéd falu háziiorvosa, aki nem vett észre rajta külsérelmi nyomot. Még aznap este kórházi láttelelet is felvetetett, amely szerint a homlokán, az orrán és a bal vállán véraláfutás, a jobb csípőjén hámsérülés volt látható, mindkét keze és karjai, továbbá mindkét combjának hátsó felülete és a talpai duzzadtak, pirosak, érzékenyek voltak. Szintén ugyanaznap este egy másik kórházban röntgenvizsgálatot is végeztek rajta, amelynek eredményeként a mellkas és a koponya zúzódását diagnosztizálták.

A kérelmező feljelentése alapján indult nyomozás során orvosszakértői vélemény is készült, amely – figyelembe véve, hogy a rendőri jelentés adatai szerint a körzeti megbízott panasz- és sérülésmentesen adta át a kérelmezőt az ügyeletes tisztnek – valószínűsíthetőnek látta, hogy a sérülések ezen időpontot követően keletkeztek. Az ügyész azonban megszüntette a nyomozást, többek között és lényegében amiatt, mert életszerűtlennek találta a kérelmező által előadottakat, különösen azt, hogy az eljáró rendőrök kényszervallatást alkalmaztak volna, hiszen ez a tettenérés miatt szükségtelen volt. Emellett arra is hangsúlyosan hivatkozott, hogy a kérelmezőt elsőként megvizsgáló háziiorvos nem észlelte a szóban forgó sérüléseket. A kérelmező a nyomozás megszüntetése miatt panasszal élt, az azonban nem vezetett eredményre. Azt az állítását, hogy bántalmazása mögött rasszista indítékok húzódtak meg, a nyomozás során nem vizsgálták.

A nyomozás megszüntetése után pótmagánvádlóként lépett fel, de az első fokon eljáró bíróság bizonyítottság hiányában felmentette az általa megvádolt rendőröket. A kérelmező nem fellebbezett az elsőfokú ítélet ellen. Ellene viszont ezt követően eljárást indítottak, és el is ítélték hamis vád miatt, mivel a pótmagánvádas eljárásban megvádolt egy olyan rendőrt is, akivel szemben (elbizonytalanodva az illető érintettségében) később visszavonta a vádat.

A Bíróság a Tarjáni-ügyhöz hasonlóan itt is kimondta, hogy a nyomozás megszüntetése után már nem volt elvárható a kérelmezőtől, hogy pótmagánvádlóként is fellépjen, nem volt akadálya tehát a kérelem érdemi elbírálásának az, hogy a pótmagánvád nyomán indult eljárást nem vitte végig. (A Bíróság ugyan kifejezetten nem tért ki erre a körülményre, de a pótmagánvádas eljárás megindításával a panaszos a hat hónapos benyújtási határidőt sem mulasztotta el, mivel kérelme a nyomozást megszüntető határozat kézbesítésétől számítva is határidőben érkezett.)

Az ügy érdemét illetően a Bíróság nem értett egyet a kormánnyal abban, hogy a kérelmező előadását perdöntő erővel cáfolná az a tény, hogy az őt először megvizsgáló háziiorvos nem észlelt rajta külsérelmi nyomokat. Rámutatott arra, hogy a háziiorvos csak a kérelmező felsőtestét vizsgálta meg, és érzékenyek is ítélte a bordáit, ezért ő javasolta, hogy a kérelmező vizsgálattassa meg magát kórházban. Mivel a későbbi látteleletek és a szakértői vélemény egybehangzóan támasztják alá a sérülések meglétét, a kormány érvéből csak az következhethet, hogy a kérelmező ezeket

a sérüléseket a háziorvosi vizsgálatot követően szerezte vagy okozta saját magának. Ezt a lehetőséget azonban a Bíróság – figyelemmel egyebek közt a vizsgálatok közt el-
telt rövid időre – életszerűtlennek találva elvetette. Ezek után pedig, tekintettel arra,
hogy a kormány nem tudta megfelelően alátámasztani, hogy a panaszos a sérüléseit
nem a rendőrségi előállítás során, hanem más módon szerezte, s így nem tudta meg-
dönteni a Tarjáni-ügy kapcsán fentebb részletezett vélelmet, a Bíróság megállapította
az Egyezmény 3. cikkének megsértését.

Eljárásjogi szempontból is az Egyezménybe ütközőnek találta a Bíróság az ügyben
lefolytatott nyomozást. Megállapítását lényegében azzal indokolta, hogy a hatóságok
túlnyomórészt az érintett rendőrök vallomására és a rendőrségi iratokra támaszkod-
tak, és nem vontak vizsgálódásuk körébe számos, a hivatalos verziót cáfoló körülmény-
ment. Ilyen volt például, hogy a rendőrségi jegyzőkönyv szerint a panaszos kihall-
gatására csak hajnali 5 óra 51 perc és 6 óra 33 perc között került sor, és több rendőr
ellen azért szüntették meg a nyomozást, mert erre az időpontra alibit igazoltak. Nem
vizsgálta azonban az ügyészség megfelelően az ezt megelőző és ezt követő (tulajdon-
képpen hajnali két órától délután két óráig terjedő) időszakot. Több rendelkezésre álló
tanút elmulasztottak meghallgatni arra a kérdésre vonatkozóan is, hogy a kérelmező
a rendőrségről már sérülten szabadult-e, vagy sérüléseit később szerezte.

A Bíróság a 3. cikkre alapított panaszokat követően külön vizsgálta a kérelmező
roma származása miatt állítólagosan elszenvedett hátrányos megkülönböztetéssel
kapcsolatos panaszát is. A kormány ebben a vonatkozásban eljárásjogi kifogásként
arra hivatkozott, hogy a panaszos – bár feljelentésében és nyilatkozataiban következe-
tesen hangoztatta, hogy sértő rasszista megnyilvánulások céltáblája volt – kifejezet-
ten sosem állította, hogy roma származása miatt bántalmazták volna, ezzel kapcsola-
tban formális feljelentéssel külön nem élt, így elmulasztotta a hazai jogorvoslatok
kimerítését. A Bíróság nem tartotta megalapozottnak ezt az érvet, tekintettel arra,
hogy álláspontja szerint a kérelmező kellőképpen a hatóságok tudomására hozta ezt
a sérelmét.

A panasz érdemét illetően a Bíróság kifejtette, hogy főszabály szerint a faji vagy
etnikai alapú megkülönböztetéssel kapcsolatos panaszoknál is úgy oszlik meg a bizo-
nyítási teher, hogy a kérelmezőnek kell „ésszerű kétséget kizáróan” igazolnia az el-
szenvedett sérelmet. Bizonyos ügyekben az esetjog szerint lehetőség van arra, hogy
a Bíróság egy megfelelően valószínűsített panasz esetén az érintett kormányt hívja fel
ellenbizonyításra. Ez azonban a Bíróság szerint nehezen ültethető át a jelenlegihez
hasonló, erőszakos cselekmények indítékával kapcsolatos ügyekre, hiszen az ellen-
bizonyítás terhének az érintett államra való helyezésével a Bíróság tulajdonképpen
nemleges bizonyítást követelne meg: a kormánynak egy bizonyos szubjektív viszo-
nyulás hiányát kellene bizonyítania. Továbbá, bár számos ország jogrendjében van
arra lehetőség, hogy ha egy bizonyos intézkedés diszkriminatív eredményre vezet, ak-
kor a szándék bizonyításától el lehet tekinteni, a Bíróság ezt a módszert sem tartotta
a hasonló ügyekben alkalmazhatónak. Maradt tehát a kérelmezőn a főszabály szerinti,
ésszerű kétséget kizáró bizonyítás terhe. A Bíróság ezzel összefüggésben rámutatott,

hogy a kérelmező előállítása és kihallgatása jogszerű volt, hiszen közvetlenül egy bűncselekmény elkövetése után érték tetten, méghozzá úgy, hogy az eltulajdonított tárgyak is a birtokában voltak. Bár a rendőrség eljárása számos szempontból kifogásolható volt, az mégsem volt megállapítható kellő bizonyossággal, hogy a kérelmezővel szembeni bánásmód rasszista indítékokon nyugodott volna. Anyagi jogi szempontból tehát nem volt megállapítható a 14. cikk sérelme.

Eljárási szempontból azonban itt is talált a Bíróság kivetnivalót. Elismerte ugyan, hogy a gyakorlatban rendkívül nehéz bizonyítani, hogy egy cselekményben etnikai alapú gyűlölet vagy előítélet is szerepet játszott, azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy az erre kiterjedő nyomozási cselekmények lefolytatása nem eredmény-, sokkal inkább gondossági kötelem: a hatóságoknak minden tőlük telhetőt meg kell tenniük az esetleges ilyesféle indítékok feltárása, a fajgyűlöletből fakadó erőszak üldözése érdekében. Ehhez képest az, hogy a nyomozóhatóság egyáltalán nem vizsgálta a panaszos ilyen irányú előadásait, a Bíróság szerint minden további nélkül megállapíthatóvá tette a 14. cikk eljárásjogi szempontú megsértését.

A bírósághoz és a tisztességes eljáráshoz való jog

Korábban az *Acta Humana* is beszámolt a *Károly Nagy* ügyben hozott kamarai határozatról.⁷ Amint az ismeretes, az ügyben egy tisztségéből fegyelmi úton eltávolított református lelkész fordult a Bírósághoz, azt sérelmezve, hogy a magyar bíróságok megtagadták a református egyházzal szembeni igénye érdemi vizsgálatát. A kérelmező ugyanis a fegyelmi felfüggesztése idejére járó juttatása iránt munkaügyi pert indított, azzal érvelve, hogy egyházi szolgálata a munkaviszonnyal esik egy tekintet alá. A pert a munkaügyi bíróság megszüntette, mivel úgy találta, hogy a kérelmező lelkészi szolgálatára az egyházi jog szabályai vonatkoznak, így állami bíróságnak a perre nincs joghatósága. Ezt követően a lelkész nem élt jogorvoslással az ítélettel szemben, hanem a polgári bíróságok előtt kísérelt meg kártérítési igényt érvényesíteni a református egyházzal szemben a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire hivatkozva, azzal érvelve, hogy jogviszonya a megbízási szerződésekhez hasonlítható. Az elsőfokú bíróság a kérelmező keresetét azon az alapon utasította el, hogy a felek közötti megállapodás nem polgári jogi természetű volt. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet azzal az érveléssel hagyta helyben, hogy a kérelmezőt a lelkészi szolgálatra a gödöllői egyházközség választotta meg, tehát nem a Magyar Református Egyházzal állt jogviszonyban. A jogerős ítéletet a Legfelsőbb Bíróság végül hatályon kívül helyezte és a pert – a Pp. 157. § a) pontja és 130. § (1) bekezdésének a) pontja alapján – a bíróságok joghatóságának hiánya miatt megszüntette.

Az ügy hazai jogi háttere kapcsán jelentőséggel bírt egyrészt az 1990. évi IV. törvény 15. § (2) bekezdése, amely szerint „az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható”, másrészt pedig az Alkotmánybíróság

⁷ Lásd *Acta Humana*, 2016/1, 140.

32/2003 (VI. 4.) AB határozata, amely kimondta, hogy „az egyház szolgálatában álló személynek is Alkotmányban biztosított joga van arra, hogy amennyiben az állami jogszabályok szerint került sor az alkalmazására, akkor az állami bíróságok az alkalmazásával kapcsolatos jogvitát elbírálják”, azonban „egyetlen egyház belső szabályainak érvényre juttatására sem lehet állami kényszerrel igénybe venni”.

A Bíróságnak elsősorban abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy alkalmazható-e az Egyezmény 6. cikke olyan esetben, amikor a hazai bíróságok egybehangzóan és több fokon kimondták, hogy a kérelmező által érvényesített igény nem polgári jogi természetű, nem állami jogszabályon alapszik. Ahhoz ugyanis, hogy a 6. cikk (1) bekezdésében foglalt polgári jogi vonatkozású szabályok alkalmazására sor kerülhessen, léteznie kell először is egy valódi és komoly jogvitának egy olyan „jog” kapcsán, amellyel kapcsolatban legalábbis nem nyilvánvalóan megalapozatlan az az állítás, hogy az adott állam jogrendje elismeri és védelemben részesíti. Az ítélezési gyakorlat szerint annak megállapítása során, hogy valóban van-e alapja a nemzeti jogrendben a szóban forgó, érvényesíteni kívánt jognak, a nemzeti jogszabályokból és a nemzeti bíróságok ezekre vonatkozó jogértelmezéséből kell kiindulni, s ezt a jogértelmezést a Bíróságnak nem tiszte felülbírálni – kivéve, ha arra valamilyen nyomós és súlyos oka van, például ha a nemzeti bíróságok jogértelmezése teljességgel önkényes.

Az ügyben elsőként eljáró Kamara arra az álláspontra helyezkedett, hogy a perek megindításakor a kérelmező legalábbis bizonyos eséllyel érvelhetett polgári joga létezése mellett, az akkor rendelkezésre álló hazai esetjog szerint nem volt egyértelmű a polgári jogi szabályoknak a kérelmező esetében történő alkalmazhatatlansága. Igénye tehát a perindítás időpontjában valós és komoly polgári jogi természetű jogvita tárgyát képezte. A Kamara ezért megállapította az Egyezmény 6. cikkének alkalmazhatóságát, az ügy érdemét illetően pedig nem állapított meg egyezményesértést, mivel úgy találta, hogy a hazai bíróságok – bár joghatóságuk hiányát állapították meg – tulajdonképpen érdemben megvizsgálták a kérelmező igényét az általa felhívott polgári jogi szabályok tükrében, s éppen e szabályok elemzése folytán jutottak arra a következtetésre, hogy a kérelmező és a Magyar Református Egyház közt nem állt fenn polgári jogi jogviszony.

Az ügy a Nagykamara elé került, amely (többségi szavazattal) a fentiekkel ellentétes álláspontot foglalt el.⁸ Rámutatott, hogy a kérelmező egyházi szolgálati viszonya az egyházközség presbitériuma által kibocsátott lelkészi megbízólevélen alapult, amelynek értelmében az egyházi törvényeknek és jogi előírásoknak megfelelően kellett ellátnia lelkészi szolgálatát. A Magyarországi Református Egyház belső törvényei pedig kimondták, hogy „az egyházzal szolgálati viszonyban álló lelkészek [...] szolgálati viszonya és felelőssége tekintetében az egyházi törvények [...] rendelkezései szerint kell eljárni”, valamint hogy „az egyházi tisztségviselők választása, megbízása, javadalmazása, nyugdíjazása [...] körében felmerülő jogviták [...] intézése a jogszabályok értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatban az illetékes egyházi bíróság

8 *Károly Nagy v. Hungary* [GC], no. 56665/09, 14 September 2017.

hatáskörébe tartozik”. A Nagykamara emlékeztetett arra is, hogy a kérelmező ügyében eljáró valamennyi nemzeti bíróság a jogi helyzet részletes elemzése után egyöntetűen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kérelmező igénye nem érvényesíthető állami bíróság előtt, mivel jogviszonyára a belső egyházi törvények vonatkoznak. Ez az álláspont összhangban állt az Alkotmánybíróság által kimondottakkal is. A Nagykamara nem látott okot arra, hogy ezt a jogértelmezést bármilyen okból önkényesnek vagy nyilvánvalóan észszerűtlennek minősítse, így tehát azt a következtetést vonta le, hogy a kérelmezőnek nem volt olyan, a nemzeti jogrend által védelemben részesített joga, amely megalapozta volna a 6. cikk (1) bekezdésének alkalmazását. Felhívta a figyelmet arra is, hogy egy ettől eltérő döntés azzal a nemkívánatos következménnyel járt volna, hogy maga a Bíróság alkotott volna értelmezés útján egy olyan anyagi jogot, amelynek egyébként nincs alapja az adott állam jogrendjében. Mindezekre tekintettel a Nagykamara kimondta, hogy a 6. cikk nem alkalmazandó az ügyben, s ezért a kérelmező panaszát mint az Egyezményrel tárgya szerint összeegyeztethetlent tíz szavazattal hét ellenében elutasította. Az ítélethez többek között Sajó András is különvéleményt fűzött.

A *Bárdi and Vidovics* ügyben⁹ két beadvány alapján, az Egyezmény 6. cikkével összefüggésben vizsgálta a Bíróság a devizahitelek tisztességtelensége tárgyában meghozott kúriai jogegységi határozat nyomán megalkotott – egyebek közt a devizahitelek forintosítását is magában foglaló – törvénycsomag eljárásjogi következményeit.

Mint ismeretes, a Kúria több jogegységi határozatban foglalkozott a devizaalapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült elvi kérdésekkel és e szerződések tisztességtelenségével.¹⁰ Annak érdekében, hogy a fogyasztók széles tömegei számára elkerülhetővé váljon az időigényes és költséges perindítás, amely a bírósági szervezetrendszer is túlterhelné, a jogalkotó a Kúria által kialakított elveket a 2014. évi XXXVIII. törvénnyel jogszabályi szintre emelte, majd az ebben a törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb kérdésekről megalkotta a 2014. évi XL. törvényt is. A törvénycsomag harmadik eleme pedig az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény volt, amely elrendelte a devizahitelek forintosítását.

Az első kérelmező 2011-ben pert indított devizakölcsön-szerződésének érvénytelenné nyilvánítása iránt. Ez a per a fent említett törvények hatálybalépésekor is folyamatban volt, és a panaszos sérelmesnek találta, hogy a jogalkotó beavatkozott egy folyamatban lévő magánjogi jogvita eldöntésébe. Ezzel a panaszával először az Alkotmánybírósághoz fordult, de az indítványt az AB érdemi vizsgálat nélkül visszautasította. A kérelmező újabb alkotmányjogi panaszt nyújtott be, amikor a bíróságok arra kötelezték, hogy keresetét kiegészítve terjesszen elő határozott kérelmet az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazására vonatkozóan a 2014. évi XL. törvény 37. §-a alapján, amennyiben azt kívánja, hogy a törvénycsomag értelmében felfüg-

9 *Bárdi and Vidovics v. Hungary* (dec.), nos. 27514/15 and 13876/16, 19 December 2017.

10 Lásd a 6/2013. és 2/2014. számú PJE határozatokat.

gesztett perének tárgyalása folytatódjék. Az Alkotmánybíróság azonban ezt a panaszát is érdemi vizsgálat nélkül utasította vissza.

A második kérelmező a devizahitelek meghatározott árfolyamon történő forintosítását kifogásolva terjesztett elő alkotmányjogi panaszt, úgyszintén azzal érvelve, hogy az Országgyűlés jogosulatlanul avatkozott bele magánjogi jogviszonyokba. Ezt a panaszt – több száz másik indítvánnyal együtt – az Alkotmánybíróság a 33/2015. (XII. 3.) AB határozattal bírálta el érdemben, elutasítva a forintosítást elrendelő jogszabályhelyek alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszokat.

Ezt követően mindkét kérelmező a Bírósághoz fordult az Egyezmény 6. cikkére hivatkozva, és lényegében azt sérelmezve, hogy a jogalkotó beavatkozott magánjogi jogvitájukba, elvonva az általuk peresített (a devizakölcsön-szerződésük érvénytelenségével kapcsolatos) jogkérdések eldöntését a bíróságoktól. Az első kérelmező azt is kifogásolta, hogy a 2014. évi XL. törvény 37. §-a felülírta a polgári perrendtartás szabályait, megsértve ezzel azt az elvet, amelynek értelmében „törvény által létrehozott” bíróságnak kell tárgyalnia az ügyét. Sérelmezte továbbá alkotmányjogi panaszainak érdemi vizsgálat nélküli visszautasítását. A második kérelmező pedig arra hivatkozott, hogy a kölcsönszerződés megkötése és a forintosítás időpontja közötti árfolyam-ingadozások kockázatának viselése tárgyában bíróságnak kellett volna döntenie, ennek törvényi úton történő ráterhelése sérti a bírósághoz forduláshoz való jogait.

A Bíróság emlékeztetett arra, hogy bár az Egyezmény elviékben nem zárja el a jogalkotót attól, hogy fennálló jogok gyakorlását visszaható hatályú jogalkotással szabályozza, a jog uralmának elvéből és a tisztességes eljárás követelményéből mégis az következik, hogy folyamatban lévő jogviták kimenetelének jogszabályalkotással történő befolyásolására csak kényszerítő erejű közérdekű megfontolások adhatnak okot. Ezeket az indokokat pedig a legnagyobb körültekintéssel kell vizsgálni, szem előtt tartva azt is, hogy pusztán pénzügyi megfontolások nem jogosíthatják fel a törvényhozást az igazságszolgáltatási feladatokba való beavatkozásra.

A Bíróság azonban a korábbi esetjogot elemezve arra is rámutatott, hogy a szóban forgó ügy számos vonatkozásban különbözik azoktól az esetektől, ahol a fenti elvek alapján a 6. cikk sérelmét megállapította. Mindenekelőtt a jelen ügyben az állam nem volt érdekelt peres fél, nem ilyen minőségében avatkozott be valamely folyamatban lévő jogvitába. A törvénycsomag célja csak a Kúria jogegységi határozatának közvetlen érvényre juttatása volt – a kérelmezők ügyeiben a vitatott jogszabályok megalkotása nélkül is minden bizonnyal ugyanúgy a törvénybe iktatott elvek érvényesültek volna, legfeljebb sokkal hosszadalmasabb bírósági eljárást követően. A Bíróság szerint továbbá az első kérelmező által panaszolt keresetkiegészítési kötelezettség sem sértette a 6. cikk előírásait, hiszen ettől függetlenül valós lehetősége volt a panaszosnak, hogy keresetének további tárgyalását – az említett eljárási kötelezettségnek eleget téve – kieszközölje.

A Bíróság elismerte, hogy a forintosítás törvénybe iktatásával a jogalkotó továbbment annál, mint ami a Kúria jogegységi határozataiból szigorúan véve következett

volna. Az adott körülmények közepette azonban nem ítélte a jogszabály megalkotását észszerűtlennek. Rámutatott továbbá arra, hogy a Kúria jogegységi határozata nem terhelte feltétlenül a fogyasztóra az árfolyamkockázatot, hanem nyitva hagyta annak a lehetőségét, hogy az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezés tisztességtelenségét a bíróságok vizsgálják, amennyiben nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli. Ilyen körülmények között a Bíróság nem találta úgy, hogy a kérelmező bírósághoz forduláshoz való joga sérült volna.

Mivel összességében a jogszabályalkotás útján történő beavatkozást a szóban forgó ügyben a Bíróság sokkal kisebb súlyúnak ítélte meg, mint a korábbi, irányadó esetekben,¹¹ nem állapította meg a 6. cikk sérelmét, hanem a panaszokat nyilvánvalóan alaptalannak minősítette.

Ügyszintén a 6. cikkel volt kapcsolatos a *Scheszták*-ügy¹² is, amelyben a kérelmező azt kifogásolta, hogy bár a Legfelsőbb Bíróság felhívta arra, hogy a munkaügyi perében megindult felülvizsgálati eljárásban ellenkérelmet terjeszthet elő, s ennek a felhívásnak eleget téve határidőben postára is adta ellenkérelmét, a Legfelsőbb Bíróság nem várta be azt, és így hozott végül (számára kedvezőtlen) ítéletet. Az ügyben a kormány nem vitatta, hogy súlyos eljárási szabálysértés történt, mindössze azzal érvelt, hogy a kérelmezőnek lehetősége lett volna bírósági jogkörben okozott kára megtérítése érdekében a Ptk. 349. §-a alapján pert indítani, amit elmulasztott.

A Bíróság – eltérve a *Kőszegi*-ügyben¹³ korábban elfoglalt álláspontjától – úgy ítélte meg, hogy a kártérítési per még sikere esetén sem vezethetett volna a felülvizsgálati eljárás újraindításához vagy ahhoz, hogy a munkaügyi alapperben érvényesített követelést a kérelmező érvényesíthesse. Ezért elutasította a kormány eljárásjogi kifogását, az ügy érdemét tekintve pedig helyt adott a kérelmező panaszának, mivel úgy találta, hogy valóban sértette az Egyezmény 6. cikkét az, hogy a panaszos nem tehetett érdemben észrevételt az ellenérdekű fél felülvizsgálati kérelmére.

Az ítélethez Kúris, Ranzoni és Ravarani bírák különvéleményt fűztek, amellel érvelve, hogy az adott ügyben a kérelmezőtől meg kellett volna követelni az említett jogorvoslat kimerítését.

Gyülekezési szabadság

A *Körtvélyessy*-ügyben hozott ítéletet¹⁴ követően két ízben is a Bíróság elé került az elmúlt időszakban egy-egy hasonló tárgyú panasz, ugyanattól a panaszostól. A *Kört-*

11 Lásd például *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, 9 December 1994, Series A no. 301-B; *Zielinski and Pradal and Gonzalez and Others v. France* [GC], nos. 24846/94 and 34165/96 to 34173/96, ECHR 1999-VII.

12 *Scheszták v. Hungary*, no. 5769/11, 21 November 2017.

13 *Mihály Kőszegi v. Hungary* (dec.), no. 36830/97, 15 March 2001.

14 Lásd *Acta Humana*, 2016/2, 160.

vélyessy (No. 2) ügy¹⁵ egy 2009. október 10-én, a *Körtvélyessy* (No. 3) ügy¹⁶ pedig egy 2010. április 17-én megtartani szándékozott politikai demonstráció betiltásával volt kapcsolatos. A panaszos azzal a céllal kívánt tüntetést szervezni – mindkét esetben a Venyige utcai büntetés-végrehajtási intézet elé, mintegy 200 fő részvételére számítva –, hogy tiltakozzon „a nemzeti radikalizmus üldöztetése” ellen, és felhívja a figyelmet a „politikai fogvatartottak” helyzetére. A rendőrség mindkét esetben megtiltotta demonstrációt, arra hivatkozva, hogy a közlekedés a Venyige utcában (amely egy zsákutca) nem lenne más útvonalon biztosítható, a hazai bíróságok pedig elutasították a rendőrségi határozatokat támadó kereseteket.

A Bíróság a *Körtvélyessy*-ügyben tett megállapításokra visszautalva mindkét esetben arra a következtetésre jutott, hogy ismételten sérült a panaszos gyülekezéshez való joga. Az alapügyben ugyanis – nagyon hasonló tényállás mellett – a Bíróság már kimondta, hogy a szóban forgó zsákutcában, ahol az úttest mellett kétautónyi szélességű szervizút is található, a demonstráció még akkor sem akadályozta volna súlyosan a közlekedést, ha az előzetesen tervezettnél több résztvevő jelent volna meg. Mivel semmi sem utalt arra, hogy a tüntetés erőszakos cselekményekbe torkollna vagy egyéb módon veszélyeztetné a közrendet, a hatóságoknak bizonyos mértékű toleranciát kellett volna tanúsítaniuk még akkor is, ha a rendezvény valamelyest zavarta volna a mindennapi élet szokásos rendjét.

Hasonlóan a korábbi ügyhöz, a Bíróság mindkét esetben elegendőnek tartotta az Egyezmény 11. cikke megsértésének megállapítását; igazságos elégtételt nem ítélt meg a panaszos számára.

A megkülönböztetés tilalma

A Kúria nagy visszhangot kiváltott 2015-ös ítéletét követően a Bírósághoz is eljutott a nyíregyházi Huszár-telepen a görögkatolikus egyház által fenntartott, a jogvédő szervezetek álláspontja szerint jogellenes szegregációt megvalósító általános iskola ügye. A *Kósa*-ügy¹⁷ tényállása szerint az említett – az ott lakók mélyszegénysége, halmozottan hátrányos szociális helyzete és (többségében) roma származása által jellemezhető – telepen az általános iskolai oktatás feladatát 1958 és 2007 között egy állami iskola látta el. Az iskola szegregáló jellege miatt per indult az önkormányzat ellen, és bár az eljárás végül nem jutott el az ítélethozatalig, a felek megegyezése értelmében az önkormányzat bezáratta az iskolát és a telepen lakó tanulókat szétosztotta hat másik nyíregyházi általános iskola között, iskolabuszjáratot indítva a Huszár-telep és a körzetesként kijelölt iskolák között. A befogadó iskolákban a tanulók úgynevezett „rideg” integrációja valósult meg, beilleszkedésük, sajátos nevelési igényeik kielégítése nem volt zökkenőmentesnek nevezhető.

15 *Körtvélyessy v. Hungary* (No. 2), no. 58271/15, 18 July 2017.

16 *Körtvélyessy v. Hungary* (No. 3), no. 58274/15, 3 October 2017.

17 *Kósa v. Hungary* (dec.), no. 53461/15, 21 November 2017.

2011-ben azután a görögkatolikus egyház az önkormányzattal kötött megállapodás alapján a Huszár-telepen általános iskolát nyitott, azzal a deklarált céllal, hogy az iskola útján romapasztorációt kíván folytatni. A kezdeményezést a nyíregyházi roma kisebbségi önkormányzat is üdvözölte. A görögkatolikus iskola alapítása nem érintette a körzetes iskolák rendszerét, csak egy azok melletti alternatívát kínált. Az iskola megnyitását követően az önkormányzat megszüntette az iskolabusz-szolgáltatást, helyette a telepen lakó tanulók számára attól fogva kedvezményesen biztosította a tömegközlekedési bérletet.

Ügyszintén 2011-ben, de még az iskola megnyitása előtt az ügy Huszár-telepen lakó kérelmezőjét (akinek apja és nevelőapja is roma származású volt, és saját maga is romának vallotta magát) felvették a számára kijelölt körzetes belvárosi általános iskolába, azonban orvosi tanácsra még egy évet az óvodában töltött. 2012 januárjában viszont a kérelmező anyja és nevelőapja már a görögkatolikus általános iskolába kérték gyermekük felvételét. A jelentkezési lapon a felvételi kérelem indokaként azt jelölték meg, hogy nem szeretnék asztmás gyermeküket kitenni a körzetes belvárosi iskolába való utazás fáradalmainak, de aláírták azt az előre nyomtatott nyilatkozatot is, amely szerint kéri gyermekük katolikus szellemben történő oktatását.

A kérelmező valamivel több mint két éven át járt a telepi görögkatolikus iskolába, ezt követően pedig átment a belvárosi körzetes iskolába.

Az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány (*Chance for Children Foundation*, a továbbiakban: CFCF) 2012-ben az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebkvt.) alapján közérdekű pert indított, kérve annak megállapítását, hogy a telepi görögkatolikus iskola megnyitása és az iskolabusz egyidejű megszüntetése etnikai alapú jogellenes szegregációhoz vezetett, hiszen az így kialakult helyzetben a telepi iskola tanulóinak túlnyomó többsége hátrányos helyzetű roma gyermek volt. Kérte emellett az iskola működésének betiltását is. Az első- és másodfokú bíróság helyt adott az alapítvány keresetének, a Kúria azonban hatályon kívül helyezte a jogerős ítéletet, és elutasította a keresetet. Ítéletét lényegében az Ebktv. 28. § (2) bekezdésének a) pontjára alapította, amelynek értelmében nem valósít meg jogtalan elkülönítést az önkéntesség alapján vallási okokból fenntartott oktatási intézményben végzett oktatási, nevelési tevékenység, ha az a szülők kívánságának megfelelő oktatást nyújt, a gyermekeket hátrány nem éri, és számukra az oktatás megfelelő minősége biztosított.¹⁸

A Kúria ítéletét követően a kérelmező – aki az említett közérdekű perben nem vett részt – a Bírósághoz fordult, az Egyezmény 14. cikkének és ezzel összefüggésben az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkének (oktatáshoz való jog) sérelmét állítva. Képviselőjét a CFCF jogásza látta el.

A Bíróság kiindulásképpen emlékeztetett arra, hogy az Egyezmény nem ismeri az *actio popularis* intézményét, s a Bíróságnak nem feladata a nemzeti jogszabályok és joggyakorlat absztrakt, általános jellegű vizsgálata. Ezért jogköre csak a panaszt

18 Lásd a Kúria EH 2015.07.P6 számon közzétett elvi határozatát.

benyújtó kérelmező egyedi helyzetének vizsgálatára szorítkozhat – nem vizsgálhatja általánosságban véve, a konkrét panasztól elvonatkoztatva a Huszár-telep roma tanulóinak helyzetét vagy az említett görögkatolikus iskola által nyújtott oktatás állítólagos szegregáló jellegét.

Ezeket előrebocsátva a Bíróságnak azt a kérdést kellett megvizsgálnia, hogy a CFCF által végigvitt közérdekű per betudható-e a kérelmező javára a hazai jogorvoslatok kimerítéseként. Mivel a hazai jogszabályok egyértelműen lehetőséget adnak arra, hogy társadalmi, érdekképviselői szervezetek közérdekű pert indítsanak olyan esetekben, ha az egyenlő bánásmód követelményének megsértése vagy annak közvetlen veszélye személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti (lásd az Ebktv. 20. §-át), a Bíróság is arra az álláspontra helyezkedett, hogy elvileg elképzelhető lenne a hazai jogorvoslatok megfelelő kimerítésének megállapítása egy ilyen közérdekű per nyomán. Különösen indokoltnak ítélte ezt a Bíróság olyan esetekben, amikor különleges védelmet igénylő, sérülékeny társadalmi csoportok (például roma gyerekek) elleni hátrányos megkülönböztetésről van szó. Az Egyezmény célja, hogy gyakorlati és hatékony jogvédelmet biztosítson, s ezzel összefüggésben támogatandó törekvés a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréseinek elősegítése. A Bíróság hangsúlyozta, hogy az Ebktv. 20. §-ában rögzített közérdekű igényérvényesítési lehetőség ennek a támogató szellemű megközelítésnek egy dicséretes példája.

Az adott ügyben azonban a Bíróság arra is rámutatott, hogy a kérelmező panaszában előadott konkrét, egyedi körülmények nem egyeztek teljes mértékben azzal a tényállással, amelynek kapcsán a közérdekű perben a Kúria ítéletet hozott. A Kúria ítélete – amely kimondta, hogy a görögkatolikus iskola működése nem valósít meg jogellenes elkülönítést – azon a megállapított tényálláson nyugodott, hogy az iskolaválasztás a szülők szabad döntésén, megalapozott választásán alapult. Ezzel összefüggésben mondta ki az ítélet, hogy a jogellenes elkülönítés tilalmára hivatkozással nem vonható el azoknak a szülőknek a szabad iskolaválasztáshoz való joga, akik amellet foglaltak állást, hogy gyermekeiknek a szóban forgó oktatási intézmény nyújtja az általuk igényelt és elfogadott, meggyőződésüknek megfelelő oktatást, nevelést. Ráadásul a hazai perben a felperes nem kifogásolta az iskola nevelési-oktatási színvonalát, pedagógiai programját, az oktatás megfelelő minősége nem volt vitatott. Ettől eltérően a kérelmező panaszja éppen azon alapult, hogy anyja és nevelőapja nem szabad elhatározásukból, főképp nem vallási meggyőződésből választották az adott iskolát, hanem arra a körülmények (így különösen az iskolabusz megszüntetése és a kérelmező egészségi állapota) kényszerítették őket, és az oktatás színvonala sem felelt meg a törvényi követelményeknek. A Kúria tehát nem ugyanazt a tényállást vizsgálta, mint amelyről a Bíróságnak állást kellett foglalnia. A kérdés ráadásul az Alkotmánybíróság elé sem jutott el, mivel a CFCF az érdeksérelmet szenvedett személyek képviseletében nem nyújthatott be alkotmányjogi panaszt a Kúria ítélete ellen,¹⁹ s maga a kérelmező

19 Lásd az Alkotmánybíróság kialakult gyakorlatával kapcsolatban például a 3030/2013. (II. 12.) AB végzés 10. pontját.

sem élhetett ilyen panasszal, mivel nem volt peres fél a bírósági eljárásban. Mindezen körülményekre figyelemmel a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a hazai hatóságok a kérelmező konkrét panasza kapcsán nem kapták meg az a szubszidiaritás elve alapján őket megillető lehetőséget, hogy elsőként ők foglalkozzanak az állított jogsértéssel. Ezért a panaszt a hazai jogorvoslatok ki nem merítése miatt többségi határozattal elfogadhatatlannak nyilvánította.

A tulajdon védelme

A *Lengyel*-ügyben²⁰ újfent egy, a rokkantsági ellátások átalakításával kapcsolatos tulajdonjogi panasz került a Bíróság elé, amelyben a testületnek a Nagy Béláné ügyben hozott nagykamarai ítéletben²¹ kidolgozott elveket kellett alkalmaznia. A tényállás szerint a panaszos 2006 novemberétől részesült rokkantsági nyugdíjban. A megváltozott munkaképességű személyek ellátásairól és egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCI. törvény (Mmtv.) által bevezetett új rendszer értelmében 2012-ben újból kellett kérelmeznie a rokkantsági ellátás megállapítását, kérelmének elbírálásáig pedig korábbi jogosultsága alapján mintegy havi 90 ezer forint ellátást folyósítottak számára. Egészségügyi állapotának felülvizsgálatát követően ellátását az új szabályok alkalmazásával mintegy 42 ezer forintra csökkentették, holott – amint azt az eredménytelenül megkísérelt bírósági felülvizsgálati eljárásban a Kúria megállapította – a panaszos egészségi állapotának értékelésében bekövetkezett változás nem feltétlenül tükrözött tényleges egészségügyi javulást, hanem következhetett pusztán a vizsgálati módszertan változásaiból, az irányadó szabályok szigorúbb alkalmazásából is.

A *Baczúr*-ügyhöz²² hasonlóan (ahol a panaszos ellátását a korábbi összeg egyharmadára csökkentették) a Bíróság itt is arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező rokkantsági ellátásának – kézzelfogható egészségügyi javulás nélkül történő – megfelezése érinti az egyezményes védelemben részesített tulajdonjogainak lényegi magvát, aránytalanul nagy egyéni terhet jelentve számára. Következésképpen a Bíróság megállapította az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkének sérelmét.

2017 második félévében a Nagykamara ítéletével lezárult a *Fábián*-ügy is.²³ Amint arról az *Acta Humana* is beszámolt,²⁴ az ügy a nyugdíj és a közszférában szerzett munkabér együttes folyósítását kizáró, a nyugdíjtörvény 2013-as módosításával bevezetett szabályt érintette. E szabály értelmében a panaszos nyugdíjának folyósítását közalkalmazotti jogviszonya fennállása idejére 2013. július 1-jével felfüggesztették. Ő az Egyezmény 14. cikkére, valamint az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkére hivatkozással azt sérelmezte, hogy mindez hátrányos és indokolatlan megkülönböz-

20 *Lengyel v. Hungary*, no. 8271/15, 18 July 2017.

21 *Béláné Nagy v. Hungary* [GC], no. 53080/13, ECHR 2016. Lásd *Acta Humana*, 2017/2, 107.

22 *Baczúr v. Hungary*, no. 8263/15, 7 March 2017. Lásd *Acta Humana*, 2017/3, 109.

23 *Fábián v. Hungary* [GC], no. 78117/13, 5 September 2017.

24 Lásd *Acta Humana*, 2016/1, 149.

tetést jelent a magánszférában dolgozókhoz képest, akikre a nyugdíj és a munkabér együttes folyósításának tilalma nem vonatkozik.

Az ügyben eljáró Kamara megállapította az Egyezmény 14. cikkének sérelmét az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkével összefüggésben, ezt követően pedig az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkére alapított panasz külön vizsgálatát már nem tartotta szükségesnek.

A Nagykamara ezzel ellentétben külön-külön vizsgálta a tulajdonhoz való jog sérelmével és a megkülönböztetés tilalmával kapcsolatos panaszt.

Az előbbi vonatkozásban (az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikkével összefüggésben) a *Nagy Béláné* ügyben a szociális juttatásokkal kapcsolatban kialakított elvekre alapozva folytatta le elemzését. Rámutatott azonban arra is – mintegy a szociális juttatásokkal kapcsolatos egyéb ügyekhez képest speciális szempontként –, hogy a társadalombiztosítási nyugdíj célja általánosságban véve a lecsökkent keresőképesség kompenzálása, s ha valaki a nyugdíj mellett folytatja a munkát (mint a szóban forgó ügyben), akkor ez a keresőképesség még érdemben fennáll. Hangsúlyozta továbbá, hogy a nyugdíjrendszerek kialakítása terén az államokat széles körű mérlegelési mozgásteret illeti meg. Azt, hogy az adott ügyben Magyarország az Egyezményt sértő módon túllépte-e ennek a mérlegelési szabadságnak a határait, a következő szempontok mentén vizsgálta. Figyelembe vette először is a kérelmezőt ért veszteség mértékét, megállapítva, hogy nem a nyugdíj végleges elvonásáról, hanem pusztán a folyósítás szüneteltetéséről van szó. Ezt azonban önmagában nem tartotta perdöntő körülménynek, hanem szükségesnek ítélte további szempontok vizsgálatát – nevezetesen, hogy volt-e bármiféle választása a panaszosnak, és hogy az elvonás milyen mértékben érintette a létfenntartását. A választási lehetőség kapcsán megállapította, hogy a kérelmezőnek ez rendelkezésére állt: dönthetett volna úgy is, hogy megszünteti közszolgálati jogviszonyát, ekképp fenntartva nyugdíja folyósítását. A panaszos létfenntartását pedig az elvonás a Nagykamara megítélése szerint nem érintette kirívó mértékben: megmaradt jövedelme az átlagos magyar keresetek szintjén mozgott, és nem volt megállapítható (a panaszos erre maga sem hivatkozott), hogy az elvonás létfenntartása veszélyeztetésével járt volna. Mindezek alapján – és különösen figyelembe véve az államokat a kérdésben megillető mérlegelési szabadságot – a Nagykamara arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szóban forgó együttfolyósítási tilalom a panaszos esetében nem ütközött az Egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkébe.

A 14. cikkre alapított panasszal kapcsolatban a Bíróság először is arra mutatott rá, hogy a kérelmező csak a hat hónapos határidőn túl hivatkozott először arra, hogy álláspontja szerint a szóban forgó szabályozás a közsférán belül is hátrányos megkülönböztetést valósított meg, hiszen a panaszossal ellentétben bizonyos személyi körökre mentességet élveztek a nyugdíjfolyósítás felfüggesztése alól. Ezt az elkésett panaszrészét a Nagykamara elfogadhatatlannak nyilvánította, ezért csak a közsféra és a magánszféra munkavállalói között fennálló megkülönböztetés kérdésével foglalkozott. Ennek kapcsán a Nagykamara a kialakult esetjogra támaszkodva rámutatott:

a panaszosnak nem sikerült igazolnia, hogy helyzete a magánszféra munkavállalóinak helyzetével relevánsan összehasonlítható lett volna, tekintettel a jogviszonyok szabályozásának különbözőségére, a közhatalom gyakorlásában való részvétel eltérő lehetőségére, a státuszhoz fűződő lojalitási kötelem eltérő természetére, a jövedelem forrásának különbözőségére vagy az állam mint munkáltató szerepvállalására. Márpedig az Egyezmény 14. cikkébe ütköző megkülönböztetés csak egymással egyébként összehasonlítható helyzetben lévő csoportok között állhat fenn. Ezért a Nagykamara az 14. cikk sérelmét sem látta megállapíthatónak.

Az ítélethez három bíró párhuzamos véleményt, míg hatan – köztük Sajó András – különvéleményt fűzött.

Más államokat érintő fontosabb ügyek

Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

Az *Oravec v. Croatia* ügy²⁵ azt a kérdést vetette fel, hogy alkalmazható-e az 5. cikk (4) bekezdése (amely az őrizetbe vétel törvényességének felülvizsgálatára szolgáló eljárással kapcsolatos követelményeket rögzíti) olyan kérelmező esetében, aki a szóban forgó időszakban nem is volt fogva tartva. Az ügy tényállása szerint a panaszost egy kábítószer-kereskedelmi ügyben gyanúsítottként előzetes letartóztatásba helyezték, de a nyomozás előrehaladtával később szabadlábra került. Az előzetes letartóztatást megszüntető döntést az ügyészség fellebbezése nyomán eljáró másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte, és a nyomozási bírót új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. A megismételt eljárásban a nyomozási bíró újfent az előzetes letartóztatást megszüntető döntést hozott. Ez ellen a határozat ellen az ügyész újból fellebbezést nyújtott be. A fellebbezési eljárást – amelynek idején tehát a kérelmező szabadlábon volt – zárt tanácsülés formájában bonyolították le, azon sem a gyanúsított kérelmező, sem a védője nem vehetett részt, sőt, nem is kaptak értesítést az ügyészi fellebbezésről, amelyre következképp észrevételt sem tehettek. Az ügyészi fellebbezés végül sikerrel járt, a másodfokú bíróság elrendelte a kérelmező előzetes letartóztatását.

A kérelmező a Bíróság előtt azzal érvelt, hogy az eljárás fentebb részletezett módja miatt nem tudta megfelelő módon gyakorolni a védekezéshez való jogát, nem teljesült a „fegyverek egyenlőségének” követelménye. A horvát kormány azzal védekezett, hogy a kérelmező által felhozott rendelkezés [az Egyezmény 5. cikkének (4) bekezdése] nem is alkalmazható, hiszen a kérelmező nem volt őrizetben, az eljárás nem az őrizetbe vétel törvényességének felülvizsgálatára irányult. A Bíróság viszont arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyészség célja az eljárásban végső soron az volt, hogy az eredeti, előzetes letartóztatást elrendelő döntés maradjon érvényben. Ilyen formán a vitatott fellebbezési eljárás az előzetes letartóztatás törvényességét vizsgáló (és akkor azt jogszerűnek találó) kezdeti eljárási szakasz folytatásának tekinthető,

²⁵ *Oravec v. Croatia*, no. 51249/11, 11 July 2017.

és emiatt alkalmazható az 5. cikk (4) bekezdése. Ennek kimondása után az ügy érdemét tekintve pedig megállapította az egyezményértést a fentebb részletezett eljárási visszasságokra tekintettel.

A magánélet tiszteletben tartásához való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága

A *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* ügyben²⁶ a Nagykamara első ízben vezette le az Egyezmény 8. cikke szerinti magánszférához való jogból az információs önrendelkezéshez való jogot. Az ügyben felmerült jogkérdés azzal a finn szabályozással volt kapcsolatos, amelynek értelmében az állampolgárok adóköteles bevételével és vagyonával kapcsolatos információk nyilvános adatnak számítanak, és ezek kizárólag újságírói célból történő közzétételére a személyes adatok védelmére vonatkozó általános szabályoknál megengedőbb előírások vonatkoznak. A két – azonos részvényesi körhöz tartozó – kérelmező cég tevékenysége ilyen adózási információk begyűjtésével, feldolgozásával és közzétételével volt kapcsolatos: az egyik cég az említett adatokat települési bontásban tartalmazó folyóiratot adott ki, a másik pedig olyan szolgáltatást nyújtott, amelynek segítségével név alapján sms-ben lehetett lekérdezni egy adott személyre vonatkozó adatokat. A cégek tevékenységének nagyságrendjét érzékelteti, hogy ketten együttvéve a finn adófizetők körülbelül egyharmadával kapcsolatos adatok közzétételében működtek közre, a legnagyobb médiapiaci vállalatok előfizetői létszámánál is tízszer-húszszor nagyobb személyi kört érintve. 2003-ban az adatvédelmi ombudsman eljárást indított az adatkezelés terjedelmének korlátozása érdekében. Az Adatvédelmi Hivatal nem találta megalapozottnak az ombudsman aggályait, az ügy azonban a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elé jutott, amely az Európai Unió Bíróságát is megkeresve végül azt az iránymutatást adta az Adatvédelmi Hivatal számára, hogy el kell rendelni az adatok közzétételének korlátozását és az sms-szolgáltatás beszüntetését.²⁷ A döntés indoka az volt, hogy a nyilvános adatbázisokból begyűjtött adatok némi rendszerezés utáni, de lényegében változatlan formában, bármiféle elemzést nélkülöző módon történő tömeges közzététele nem esik az újságírói tevékenységre vonatkozó kivétel hatálya alá.

Az érintett cégek az Egyezmény 10. cikkére hivatkozva fordultak a Bírósághoz, sérelmezve – az ő értelmezésükben újságírói jellegű és a finn jogszabályok által védett – tevékenységük korlátozását.

A Nagykamara megítélése szerint az ügy központi kérdése az volt: megfelelő egyensúlyt találtak-e a hazai hatóságok a sajtó véleménynyilvánítási szabadsága és a magánszférához, adatvédelemhez való jogok között, ezért vizsgálata során az Egyezmény 10. és 8. cikkét egyaránt figyelembe vette. A korábbi esetjogot is felidézve rámutatott: önmagában az a tény, hogy valamilyen információ hozzáférhető a köz számára,

²⁶ *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], no. 931/13, 27 June 2017.

²⁷ Lásd *Tietosuojavaltuutettu v. Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy*, C-73/07, judgment of 16 December 2008.

nem feltétlenül vonja ki azt a 8. cikk védelme alól. Kimondta továbbá, hogy az Egyezmény 8. cikkében benne foglaltatik az információs önrendelkezéshez való jog egy bizonyos formája is, amelynek értelmében a magánszemélyek felléphetnek az adataik – akár semleges, értékítélettel nem párosuló, de a magánszférához való 8. cikk szerinti jogukat mégis érintő – gyűjtése, feldolgozása és közzététele ellen. A Bíróság rámutatott, hogy az adott ügyben a kérelmezők 10. cikk szerinti jogainak korlátozására éppen ilyen megfontolásból, „mások jó hírneve vagy jogai védelmében” – tehát az Egyezmény értelmében legitim célból – került sor. A cégeknek mint professzionális médiaipari szereplőknek továbbá tisztában kellett lenniük azzal, hogy az ilyen nagyarányú adatgyűjtésre és -közzétételre nem feltétlenül alkalmazható a kizárólagosan újságírói tevékenységre vonatkozó kivételszabály – ezért a Nagykamara nem találta megalapozottnak azt az érveket sem, hogy a korlátozásnak nem volt megfelelően előrelátható jogszabályi alapja. Az Egyezmény 8. és 10. cikke által védett jogok egymással szembeni súlyozása kapcsán pedig egyetértett a finn Legfelsőbb Közigazgatási Bírósággal abban, hogy bár a hivatalos iratokhoz (így az adózási információkhoz) való szabad hozzáférés szabálya valóban elősegítheti a közérdekű kérdésekről való demokratikus vitát, a kérelmezők tevékenysége – nyers adatok bármiféle elemzés nélküli, nagy tömegben való közzététele – mellett nem szól közérdek. Ezért bár megállapíthatónak látta a kérelmezők 10. cikk szerinti jogaiba való beavatkozást, úgy találta, hogy ez a beavatkozás nem sértette az Egyezményt.

A *Bărbulescu v. Romania* ügy²⁸ a 8. cikk egy másik vonatkozásával: a munkahelyi e-mailezés munkáltató általi ellenőrzésének korlátaival foglalkozott. Az ügy tényállása szerint a kérelmező munkáltatója megtiltotta, hogy alkalmazottai munkaidőben magánügyekkel foglalkozzanak, a cég erőforrásait személyes dolgokra használják. Ennek ellenőrzésére figyelemmel kísérte levelezésüket, rögzítve az e-mailek tartalmát is. A kérelmező nem tartotta be a fent említett tilalmat: munkaidőben a magánjellegű e-mail-címét használva is váltott (esetenként intim jellegű) üzeneteket. Erre hivatkozva a munkáltató felmondott neki, és a felmondás kapcsán megindult bírósági eljárásban bizonyítékként használta fel az üzenetváltások leiratát.

A kérelmező az Egyezmény 8. cikkében biztosított jogainak megsértését állítva fordult a Bírósághoz. A panaszos kérelmét az ügyben elsőként eljáró kamara nem találta megalapozottnak, ezt követően azonban az ügy a Nagykamara elé került.

A Nagykamara először azt a kérdést járta körül, hogy alkalmazandó-e egyáltalán a 8. cikk az ügyben, lehetett-e a kérelmezőnek igénye magánszférájának tiszteletben tartására annak ellenére, hogy a munkáltató kifejezetten megtiltotta a munkaidő alatti magánjellegű tevékenységeket. Ezt a kérdést végül a Nagykamara valamelyest nyitva hagyta, ugyanis inkább általánosságban szögezte le, hogy munkáltatói intézkedések nem tilthatják be teljesen a munka közbeni magánjellegű társas interakciókat – a magánélet és a magánszféra (és ennek körében a levéltitok) tiszteletben tartásához fűződő jog a munkahelyen is érvényesül, még ha az adott körülmények által indokolt korláto-

28 *Bărbulescu v. Romania* [GC], no. 61496/08, ECHR 2017 (extracts).

zásokkal is. Függetlenül tehát attól, hogy egy adott kérelmező számíthatott-e magánszférájának tiszteletben tartására, valamilyen szintig a munkahelyi kommunikációra is kiterjed a magánélet és -levelezés fogalma. Alkalmazható volt tehát az Egyezmény 8. cikke az ügyben.

A Nagykamara ezt követően megállapította, hogy az államokat széles körű mérlegelési mozgásteret illeti meg a kérdésre vonatkozó jogi szabályozás megalkotásánál. Mindazonáltal a hatóságoknak kötelezettségük örködni afelett, hogy a munkáltatók által az üzenetváltások megfigyelésére alkalmazott módszerek megfelelő biztonságokkal legyenek körülbástyázva a visszaélések megelőzése végett, s ily módon fel lehessen lépni az aránytalan vagy önkényes munkáltatói intézkedések ellen.

A Nagykamara különböző nemzetközi jogforrásokból és összehasonlító jogi elemzésből is merítve felállított egy szempontrendszert annak vizsgálatára, hogy egy adott ügyben az állam eleget tett-e a fent említett tevőleges kötelezettségének. Eszerint hasonló ügyekben vizsgálni kell, hogy: 1. a munkavállalót előzetesen és egyértelműen tájékoztatták-e arról, hogy a munkáltató megfigyelheti az üzenetváltásait; 2. milyen mértékű a munkavállaló magánszférájába történő beavatkozás; 3. volt-e legitim indoka a munkáltatónak a megfigyelés aláátamasztására; 4. rendelkezésre álltak volna-e a magánszférát kevésbé sértő ellenőrzési módok; 5. milyen következményekkel járt a megfigyelés a munkavállalóra nézve, s hogyan használta fel a munkáltató az annak során összegyűlt információkat; végül pedig, hogy 6. a munkavállaló rendelkezésére álltak-e megfelelő biztositékok a megfigyelés elleni fellépés lehetősége érdekében. A Nagykamara azt is hangsúlyozta, hogy azoknak a munkavállalóknak, akiknek a munkáltatója megfigyelte az üzenetváltásait, lehetőséget kell biztosítani a bírósághoz fordulásra a fenti szempontok vizsgálata és az intézkedés jogszerű vagy jogszerűtlen mivoltának megállapítása érdekében.

A konkrét ügyben a Nagykamara megállapította az Egyezmény 8. cikkének megsértését, mivel a hazai bíróságok a fenti szempontok nagy részét nem vizsgálták a munkavállaló keresetének elbírálása során.

Jogkorlátozás alkalmazásának megszorítása

Az Egyezmény 18. cikke szerint az Egyezményben említett jogok és szabadságok korlátozásait nem lehet más célra alkalmazni, mint amelyre elő vannak írva. A *Merabishvili v. Georgia* ügy²⁹ volt az első, amelyben a Nagykamarának lehetősége nyílt tisztázni bizonyos kérdéseket e rendelkezés alkalmazása kapcsán.

Az ügy kérelmezője korábban Grúzia belügyminisztere és miniszterelnöke is volt, az ügy szempontjából releváns időszakban a legfőbb ellenzéki párt vezetői tisztségét töltötte be. Büntetőeljárás indult ellene egyebek közt hatalommal való visszaélés, választási csalás és sikkasztás miatt, és ennek keretében előzetes letartóztatásba helyezték. Az ő meglátása szerint azonban letartóztatásának valódi célja az volt,

²⁹ *Merabishvili v. Georgia* [GC], no. 72508/13, 28 November 2017.

hogy eltávolítsák a politika színpadáról, és hogy információkat csikarjanak ki tőle egy korábbi miniszterelnök halálával és egy korábbi köztársasági elnök bankszámláival kapcsolatban.

A kérelmező az Egyezmény 5. és 18. cikkének sérelmét állítva fordult a Bírósághoz. Az ügyben eljáró Kamara, majd a Nagykamara is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kérelmező előzetes letartóztatását részben valóban jogszerű büntetőjogi megfontolások indokolták, részben viszont az információszerzés jogszerűtlen célja állt az őrizet mögött. Ezért nem állapította meg az 5. cikk (1) bekezdésének sérelmét (mivel a fogva tartás részben az Egyezmény által elismert jogszerű okból történt), másrészt viszont megállapította az 5. cikk (3) bekezdésének és az Egyezmény 18. cikkének megsértését.

A 18. cikkel kapcsolatos elemzés kapcsán áttekintette a korábbi, még az Emberi Jogok Európai Bizottsága, majd később a Bíróság kamarái által kialakított esetjogot, rámutatva arra, hogy az Egyezmény e rendelkezése a 14. cikkhez hasonlóan csak egy másik egyezményes joggal összefüggésben értelmezhető, de olyan szempontból mégis önálló, hogy sérelmét akkor is meg lehet állapítani, ha a vele összefüggésben felhozott előírás megsértését a Bíróság nem állapítja meg. Figyelmet érdemel az is, hogy a Nagykamara iránymutatás adott arra az esetkörre vonatkozóan, ha – mint ahogy az a szóban forgó ügyben is történt – az Egyezményben említett jogok és szabadságok korlátozása egyszerre többféle okból történik.

A Nagykamara arra az álláspontra helyezkedett, hogy egy adott egyezményes jog vagy szabadság korlátozása lehet egyszerre jogszerű az Egyezmény adott rendelkezése szempontjából és jogszerűtlen a 18. cikk értelmében, mégpedig abban az esetben, ha a jogkorlátozás mögött domináns motívumként megjelenik egy, az Egyezmény szempontjából illegitim cél is. Egy ilyen jogszerűtlen cél létének bizonyítására a Bíróság gyakorlatában szokásos szabályok vonatkoznak.

Ezek mentén vizsgálva a kérelmező állításait, a Nagykamara arra a következtetésre jutott, hogy azt a panaszosnak nem sikerült igazolnia, hogy előzetes letartóztatásának lényegi célja a politikából való eltávolítása lett volna. Azt viszont a rendelkezésre álló információkból kellő meggyőző erővel levonható következtetésnek ítélte a Nagykamara, hogy a kérelmező letartóztatását a jogszerűtlen információszerzés célja is motiválta. Kimondta továbbá azt is, hogy folyamatos jogkorlátozás esetén a fő célnak mindvégig az Egyezmény által elismert megfontolásnak kell lennie, ellenkező esetben megállapítható a 18. cikk sérelme.

A fentebb kifejtetteket a konkrét ügy tényállására alkalmazva a Nagykamara kimondta, hogy bár a kérelmezőt kezdetben bűncselekmény alapos gyanúja miatt állították elő (amely a szabadságtól való megfosztásnak egy, az Egyezmény által jogszerűnek elismert célja), később a hatóságok cselekményeiben hangsúlyosabbá vált a jogszerűtlen információszerzésre való törekvés. Ezért megállapította a 18. cikk sérelmét az 5. cikk (1) bekezdésével összefüggésben.

Szabad választásokhoz való jog

A *Moohan and Gillon v. the United Kingdom* ügy³⁰ kérelmezői olyan fogvatartottak voltak, akik – mivel börtönbüntetésüket töltötték – a jogszabályok értelmében nem voksolhattak a Skócia függetlenségéről döntő 2014-es népszavazáson. A Bíróságnak az kérelem elfogadhatósága körében elsősorban azt a kérdést kellett vizsgálnia, hogy az említett népszavazásra kiterjed-e az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkének hatálya. A Bíróság a kérdés kapcsán nemleges álláspontot foglalt el, megerősítve korábbi ítélkezési gyakorlatát. Elismerte: első látásra valóban ellentmondónak tűnhet, hogy a törvényhozó testület megválasztására kiterjedne az említett cikk hatálya, míg a törvényhozó testület fajtájának megválasztása (amely bizonyos szempontból még nagyobb horderejű kérdés) kívül esik az Egyezmény hatókörén. Rámutatott azonban arra, hogy az Európai Emberi Jogi Bizottság és a Bíróság következetes gyakorlata ezt az elutasító álláspontot támasztja alá (még ha korábban a bíróság függetlenségi népszavazásról konkrétan nem is foglalt állást). E körben emlékeztetett olyan ügyekre, ahol az Európai Unióhoz való csatlakozás volt népszavazás tárgya, s ahol így a népszavazás szintén kihatással volt a törvényhozó testület fajtájára, mégsem találta a Bíróság alkalmazhatónak az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkét. Hangsúlyozta azonban, hogy elméletileg nincs kizárva e rendelkezés alkalmazhatósága valamely „népszavazásnak” minősített aktus kapcsán, feltéve, hogy arra rendszeresen, észszerű időközönként kerül sor a törvényhozó testület megválasztása érdekében oly módon, hogy titkos szavazás biztosítja a nép véleményének szabad kifejezését.

A Bíróság úgyszintén elutasította a kérelmezőknek az Egyezmény 10. cikke kapcsán benyújtott panaszát, rámutatva, hogy az Egyezmény ez utóbbi rendelkezése nem terjed ki a szavazáshoz való jogra.

A Bíróság és a Miniszteri Bizottság közötti szerepmegosztás

Ukrajnával szemben rendszeresen nagy tömegben érkezik panasz a hazai bírósági ítéletek végrehajtásának elhúzóásával kapcsolatban. A Bíróság már 2009-ben úgynevezett „pilot”-ítéletben³¹ állapította meg az Egyezmény megsértését e rendszerszintű jelenség kapcsán, és felhívta Ukrajnát arra, hogy az ítélet véglegessé válásától számított egy éven belül alakítson ki hatékony hazai jogorvoslatot az említett probléma orvoslására. Erre azonban nem került sor, és a helyzet odáig fajult, hogy 2017-re már több mint tizenkétezer úgynevezett Ivanov-típusú ügy volt függőben a Bíróság előtt.

A Bíróság ítéleteinek végrehajtását felügyelő Miniszteri Bizottság legutóbb 2017 júniusában fogadott el határozatot e tárgyban, felhívva az ukrán hatóságokat, hogy sürgősen tegyenek eleget az Ivanov-ítéletből fakadó kötelezettségeiknek.

30 *Moohan and Gillon v. the United Kingdom* (dec.), nos. 22962/15 and 23345/15, 13 June 2017.

31 *Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine*, no. 40450/04, 15 October 2009.

A *Burmych and Others v. Ukraine* ügyben³² öt Ivanov-típusú panasz került a Nagykamara elé, amely a helyzetet arra használta fel, hogy megvizsgálja: az adott szituációban mi az a szerep, amelyet a Bíróságnak be kell töltenie. Rámutatott, hogy a „pilot”-eljárások bevezetésének célja az volt, hogy megoldást nyújtson azokban a helyzetekben, amikor egy nemzeti szinten megjelenő strukturális, rendszerszintű probléma panaszáradathoz vezetne, és ezzel ellehetetlenítene az Egyezmény jogorvoslati rendszerének hatékony működését. A repetitív ügyekkel való túlterhelődés megelőzése céljából ilyenkor a Bíróság egyetlen, általánosabb érvényű „pilot”-ítéletben nyújt iránymutatást a hazai hatóságok számára, és ideális esetben ennek végrehajtása elvezet a helyzet rendeződéséhez. Amikor azonban a nemzeti hatóságok nem tesznek eleget az iránymutatásban foglaltaknak, felmerül a kérdés, hogy a Bíróságnak rendületlenül tovább kell-e foglalkoznia a hozzá özönlő ismétlődő panaszokkal. A Nagykamara úgy ítélte meg, hogy nem következik az Egyezmény 19. cikkéből, hogy a Bíróságnak egy rendszerszintű probléma nyomán minden egyes egyedi ügyben közre kellene működnie valamilyen szintű pénzügyi elégtételadást kieszközölve. A Bíróság a 19. cikkben rögzített feladatának – az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben vállalt kötelezettségek tiszteletben tartásának biztosítása – a „pilot”-ítélet meghozatalával már eleget tesz; az abban kimondottak ismétlődő, mechanikus alkalmazása már nem szolgálja hatékonyan az Egyezmény célját. Az ítéletek végrehajtásának ellenőrzése – s így annak kikényszerítése, hogy az érintett állam eleget tegyen a „pilot”-ítéletben foglalt általános érvényű iránymutatásnak – a 46. cikk értelmében a Miniszteri Bizottság hatásköre. Ha egy adott „pilot”-ítéletet az érintett állam nem hajt végre, és ebből a helyzetből ismétlődő panaszok tömege fakad, az valamilyen, a háttérben meghúzódó politikai és gazdasági természetű problémát jelez; ilyen problémák feloldása pedig nem a Bíróság hatáskörébe, hanem sokkal inkább az adott állam és az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága közötti együttműködés területére tartozik.

A Nagykamara úgy ítélte meg, hogy ilyen esetekben az Egyezmény 37. cikke (1) bekezdésének c) pontja alapot ad arra is, hogy a Bíróság törölje a „pilot”-ítéletben már elrendezett jogkérdést felvető repetitív panaszokat az ügylajstromból, hiszen az emberi jogok védelme nem kívánja meg, hogy a szóban forgó ügyekkel a Bíróság foglalkozzék tovább – az egyes panaszosok érdekét jobban szolgálja a Miniszteri Bizottság által felügyelt ítélet-végrehajtási eljárás.

A konkrét ügyben a Nagykamara rendhagyó megoldással nemcsak azt az öt ügyet törölte a lajstromból, amelynek kapcsán az előtte fekvő eljárás indult, hanem egyesítette azokhoz – és törölte az ügylajstromból – az összes egyéb, több mint tizenkétezer Ivanov-típusú panaszt is. Kimondta továbbá, hogy az ügylajstromból való törlés lehetősége az ítélet meghozatalát követően benyújtott panaszokra is kiterjed. Mindazonáltal hangsúlyozta, hogy a helyzet alakulását továbbra is figyelemmel kíséri, két éven belül újraértékeli a helyzetet, és az Egyezmény 37. cikke értelmében megvan az el-

32 *Burmych and Others v. Ukraine* [GC], no. 46852/13 et al., 12 October 2017.

járási lehetősége arra, hogy ha úgy látja indokoltnak, újból lajstromba vegye a most törölt ügyeket.

Az elfogadhatóság feltételei

Az Egyezmény 35. cikkéhez fűződő esetjogot illetően elsőként egy, a hazai jogorvoslatok kimerítésére vonatkozó török határozat érdemel említést.

A 2016. júliusi török államcsínnykísérlet nyomán kihirdetett szükségállapot hatálya alatt a török hatóságok számos megtorló intézkedést fogadtak el. Ezen intézkedések és az ellenük benyújtott panaszok miatt jelentősen meg is emelkedett a Bíróság előtt folyamatban lévő Törökország elleni ügyek száma.

Megjegyzendő, hogy Törökország a puccskísérletet követően bejelentette, hogy az Egyezmény 15. cikke értelmében felfüggeszti az Egyezmény alkalmazását, s ezt a nyilatkozatát azóta rendszeresen meg is újította (legutóbb 2018. január 19-én, három hónappal). Ez azonban nem jelenti azt, hogy a felfüggesztés ideje alatt ne kerülhetnének a Bíróság elé Törökország elleni panaszok. A Bíróság ugyanis ilyen esetekben először azt vizsgálja, hogy a panaszolt jogkorlátozás nem igazolható-e egyébként is az Egyezmény szabályai alapján, és a 15. cikk szerinti felfüggesztés joghatásának vizsgálatára csak akkor kerül sor, ha egyébként megállapítható lenne az egyezmény-sértés. Az Egyezmény szabályainak betartása alóli időleges kimentés ráadásul nem automatikus: a Bíróság minden egyes ügyben külön vizsgálja, hogy az adott panasz kapcsán az állam érvényesen hivatkozik-e a 15. cikk szerinti mentességére.³³

A *Köksal v. Turkey* ügy³⁴ kérelmezője egy általános iskolai tanár volt, akit – több mint ötvenezer közalkalmazottal és köztisztviselővel együtt – a megtorló intézkedések egyike elmozdított az állásából. A reá irányadó rendelkezés azt is kimondta, hogy többé nem kaphat kinevezést a közszférában, valamint az útlevelét is bevonták. 2016 szeptemberében a török alkotmánybírósághoz, ugyanazon év novemberében pedig a Bírósághoz fordult jogorvoslatért. Az alkotmánybíróság előtti eljárás a Bíróság határozatának meghozatalakor változatlanul függőben volt.

A strasbourgi panasz benyújtását követően, 2017 januárjában Törökország felállított egy különbizottságot a szükségállapot hatálya alatt elfogadott intézkedések elleni jogorvoslati fórumként. A kialakított rendszerben a bizottság határozata ellen további közigazgatási bíróság előtti jogorvoslatnak van helye, valamint a közigazgatási bíróság határozatát is meg lehet támadni az Alkotmánybíróság előtt. (Ezt követően pedig természetesen nyitva áll a strasbourgi bírósághoz fordulás lehetősége.)

Főszabály szerint az Egyezmény 35. cikkének alkalmazása során a kérelem benyújtásának időpontjára vetítve kell vizsgálni, hogy a panaszos kimerítette-e a rendelkezésre álló hazai jogorvoslatokat. A szóban forgó ügyben azonban a Bíróság indokoltnak látta, hogy kivételt teygen ez alól a szabály alól. Megállapította, hogy a jogorvoslati

33 Lásd bővebben a Bíróság útmutatóját a 15. cikk alkalmazásáról: http://echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 05. 01.)

34 *Köksal v. Turkey* (dec.), no. 70478/16, 6 June 2017.

bizottság felállítása révén – amely ugyan nem bírói testület, de határozata ellen bírósági jogorvoslatnak is helye van – létrejött egy olyan hazai jogorvoslati lehetőség, amelynek a strasbourgi eljárást megelőző igénybe vétele elvárható a panaszostól. A kérelmet tehát a Bíróság erre hivatkozva elfogadhatatlannak nyilvánította, de leszögezte azt is, hogy az említett jogorvoslati út hatékonyságára és kimerítendő mivoltára vonatkozó álláspontját a hazai eljárások tapasztalatai tükrében később felülvizsgálhatja.

Szintén az Egyezmény 35. cikkének alkalmazásával volt kapcsolatos a *Harkins v. the United Kingdom* ügy,³⁵ amelyben a Nagykamara azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy a Bíróság saját ítélkezési gyakorlatának változása az említett cikk (2) bekezdésnek b) pontja alkalmazásában olyan új információnak minősül-e, amely alapot adhat a kérelem újbóli megvizsgálására.

A panaszos ellen emberölés és fegyveres rablás vádjával büntetőeljárás indult Floridában, ezért az Egyesült Államok kérte a kiadatását. Bűnösségének beigazolódása esetén tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kellett szembenéznie. Erre hivatkozva fordult már egy korábbi ügyben a Bírósághoz, kérve annak megállapítását, hogy kiadatása az Egyezmény 3. cikkébe ütközne. A Bíróság az alapügyben 2012-ben hozott ítéletében³⁶ nem osztotta a kérelmező álláspontját: nem állapított meg egyezményesértést, mivel úgy ítélte meg, hogy a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés az adott körülmények között nem lenne súlyosan aránytalan.

Az említett ítélet véglegessé válása után a Bíróság a Vinter-ügyben³⁷ finomított a tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatán. A korábbiaknál határozottabb hangsúlyt fektetett arra, hogy a fogva tartás csak addig lehet elfogadható, amíg legitim büntetőpolitikai megfontolások szólnak mellette. Ebből azt vezette le, hogy a szabadulás valamiféle reménye mellett az elítélt fejlődésének felülvizsgálatát, a rehabilitáció folyamatában való előrehaladásának értékelését szolgáló jogintézmény léte is szükséges ahhoz, hogy valamely büntetés az Egyezmény 3. cikkével összeegyeztethetőnek minősüljön. Ezzel összefüggésben kimondta továbbá a Bíróság, hogy az elítéltnak joga van tudni már a büntetés letöltésének kezdetén: mit kell ahhoz tennie, hogy szabadon bocsátását fontolóra vegyék, s a büntetés felülvizsgálatára milyen feltételekkel, mikor kerülhet sor. Úgyszintén a kérelmező ügyében hozott első strasbourgi ítéletet követően zárult le a *Trabelsi*-ügy,³⁸ ahol a Bíróság éppen az Egyesült Államokba történő kiadatás miatt állapította meg a 3. cikk megsértésének veszélyét.

Az említett ítéletekre hivatkozva a kérelmező a brit bíróságok előtt kezdeményezte ügye újratárgyalását, kérelmét azonban elutasították. Ezt követően ismét a strasbourgi Bírósághoz fordult, azzal érvelve, hogy az újabb ítélkezési gyakorlat tükrében ki-

35 *Harkins v. the United Kingdom* (dec.) [GC], no. 71537/14, ECHR 2017.

36 *Harkins and Edwards v. the United Kingdom*, no. 9146/07 and 32650/07, 17 January 2012.

37 *Vinter and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 66069/09 and 2 others, ECHR 2013 (extracts), Lásd *Acta Humana*, 2014/2, 130.

38 *Trabelsi v. Belgium*, no. 140/10, 4 September 2014.

adatása sértené az Egyezményt, hiszen a floridai szabályozás nem tesz eleget a Vinter-ügyben meghatározott követelményeknek.

A Bíróságnak lényegében arról kellett állást foglalnia, hogy az ügyben alkalmazandó-e az Egyezmény 35. cikk (2) bekezdés b) pontjának első fordulata, amely szerint a Bíróság a kérelemmel nem foglalkozik, ha az lényegileg azonos egy olyan ügygel, amelyet már megvizsgált, és nem tartalmaz az ügyre vonatkozó új adatokat. Azt a Bíróság minden további nélkül megállapíthatónak látta, hogy a kérelmező panaszáának lényege azonos a korábbi, 2012-es ügyben előterjesztettekkel. Kérdésként merült fel viszont – ahogy azt már fentebb is említettük –, hogy az esetjog időközbeni alakulása tekinthető-e releváns új körülménynek.

A Nagykamara rámutatott, hogy a jogbiztonság és a már eldöntött ügyek véglegességébe vetett bizalom szigorú értelmezést kíván meg, és ennek értelmében „az ügyre vonatkozó új információként” csak új ténybeli információ vehető számításba. Ezt az álláspontját az angol és a francia szövegváltozat („relevant new information”, illetve „faits nouveaux”) összevetésével is alátámasztotta. Kifejtette továbbá, hogy az ítélezési gyakorlat változása nem tekinthető ilyen ténybeli információnak.

Mindebből azt a következtetést vonta le, hogy nincs joghatósága pusztán az ítélezési gyakorlat változására tekintettel újrainyitni korábban már elbírált ügyeket, hiszen ez esetben a folyamatosan fejlődő esetjog miatt a már véglegessé vált ítéletek újabb és újabb kérelmek útján folytonosan támadhatóak maradnának.

